

SLOVENSKI ETNIČNI TISK V ARGENTINI DO DRUGE SVETOVNE VOJNE

A l e š B r e c e l j

Prvi Slovenci, ki so se naselili na področju sedanje Argentine, so bili jezuitski misionarji. V drugi polovici 17. stoletja in v 18. stoletju je bilo namreč med jezuiti, ki so misijonarili v tedanji Španski Ameriki in seveda tudi v jezuitsko-indijanski državi na današnji tromeji med Argentino, Brazilijo in Paragvajem, vsaj deset redovnikov iz slovenskih dežel.¹ Za njimi so okrog leta 1878 prišle skupine slovenskih izseljencev. Šlo je za nekaj družin z Goriškega, zlasti iz Brd in Krasa, ki so jih agenti argentinske republike privabili na sever te južnoameriške države, in sicer v provinco Formoso. Ker so bile tam razmere težke, so se nekateri priseljenci raje ustavili v provincah Santa Fe in Entre Ríos, ki ležita nekoliko južneje.² Do 1. svetovne vojne so potem prihajali v Argentino le posamezni slovenski izseljenci. Na začetku tega stoletja je bilo v Argentini morda nekaj stotin Slovencev. Živeli so razkropljeno, razen skupin v Formosi in v provinci Entre Ríos (Colonia Cerrito in drugi kraji v okolici mesta Paraná). Med njimi je bilo nekaj članov Mohorjeve družbe, vendar doslej ni vesti, da bi imeli kako organizacijo ali društvo.³

Prva slovenska organizacija v Argentini, o kateri se je ohranila dokumentacija, je bila ustanovljena leta 1919. Bil je to odsek Slovenija, ki je deloval v okviru organizacije Jugoslovenska narodna obrana - JNO.⁴ JNO je nastala v letih 1915-16 med priseljenici iz južnoslovanskih dežel v Južni Ameriki s ciljem pomagati in podpirati prizadevanja za ustanovitev samostojne države južnih Slovanov. Glavno središče JNO je bilo v Čilu, v Buenos Airesu pa se je osnoval Center JNO za Južni Atlantik, ki je izdajal svoje glasilo *Jadran*.⁵ Jedro članstva odseka Slovenija je tvorila skupina zavednih slovenskih izobražencev, in sicer inž. Ciril Jekovec, inž. Gabrijel Brinšek, France Krašovec, inž. Bogomil Žnidaršič in tudi Janko Benigar, poznejši antropolog. Vsi ti intelektualci so

se priselili v Argentino nekaj let pred izbruhom 1. svetovne vojne. Skupina se je kmalu včlanila v JNO, vendar je ob koncu vojne sklenila ustanoviti v tej organizaciji poseben slovenski odsek, da bi tako lažje izpričala svoj protest ob italijanski zasedbi Slovenskega primorja in dobršnega dela Notranjske. In ravno v zvezi s tem delovanjem so leta 1919 in 1920 izšle v časopisu *Jadran*, ki je izhajal v srbohrvaščini, prve slovenske tiskane besede oziroma prvi članki v Argentini. Tako je inž. Jekovec v *Jadranu* št. 165 v slovensko napisanem članku objavil protest gorenjskih občin, ker so italijanski predstavniki na pariški mirovni konferenci zahtevali priključitev radovljiškega okraja. V članku je nato napisal še tole: *"Torej Lahi še nimajo dosti: intrigirajo, da bi Nemci dobili celi Korotan do Karavank, zase hočejo celo Goriško, Trst in Istro ter polovico Notranjske, sedaj hočejo še cel severni del Gorenjske, že 13 stoletij čisto slovensko ozemlje, da bi se tako skup z Nemci polastili vse Planinske železnice. Sveta dolžnost nas vseh je, da se priključimo Narodni Obrambi, zato pozivamo vse Slovence, ki stoje še izven vrst Organizacije J.N.O., da naj se nam pridružijo. Tisti posamezniki, ki so predaleč posameznim odsekom J.N.O., naj vstopijo v naš odsek. Ker administrativnih stroškov nimamo, se bo članarina zbirala in poslala, kadar bo večja vsota skupaj, v domovino v obrambne namene..."*⁶

Ravno italijanska zasedba leta 1918 t.i. Julijske krajine, ki je obsegala bivše avstrijske dežele Goriško-Gradiščansko, Trst in Istro, od Kranjske pa postojnski in idrijski okraj ter še trbiški okraj od Koroške, in nato vzpostavitev fašističnega režima v Italiji leta 1922, sta povzročili s svojimi gospodarskimi, socialnimi in političnimi posledicami množično izseljevanje Slovencev in Hrvatov v Jugoslavijo in v Južno Ameriko, predvsem v Argentino. Samo v letih 1926-34 se je po podatkih italijanske državne statistične službe izselilo s slovenskih območij Julijske krajine v Argentino skoraj 11 000 oseb. V resnici pa je bilo število še enkrat tolikšno, ker se je veliko ljudi izseljevalo ilegalno.⁷ Okrog 22 000 Primorcem je treba dodati še nekaj tisoč priseljencev iz osrednje Slovenije in Prekmurja, tako da je bilo Slovencev v Argentini pred začetkom 2. svetovne vojne od 24 000 do 25 000.⁸ Njihova usoda ni bila lahka že v obdobju pred letom 1930, ko je Argentina gospodarsko napredovala, še težje pa je bilo v letih svetovne gospodarske krize 1930-35, ki je državo zelo prizadela.⁹

Kljub tem težavam pa so slovenski izseljenci začeli sorazmerno zgodaj ustanavljati svoje organizacije, od pevskih zborov do

društev. Med njimi je bilo v začetku tridesetih let jasno zaznati tri različne politične tabore. Najmočnejši so bili levičarji, ki so se organizirali že leta 1925 z ustanovitvijo Delavskega kulturnega društva Ljudski oder. Drugi po številu somišljenikov je bil zmer- no liberalni oziroma tudi, po današnjih merilih socialdemokratski tabor okrog Slovenskega prosvetnega društva I, ustanovljenega leta 1929. Tretjo skupino so tvorili sokoli, ki bi jih lahko označili za jugoslovanske nacionaliste in ki so ravno v tem času izstopili iz Slovenskega prosvetnega društva I ter ustanovili Sokolsko društvo La Paternal.¹⁰ Ta delitev je bila močno opazna v vsem kulturnem in prosvetnem delu in tudi v tisku. Kmalu po nastanku raznih organizacij se je namreč sama po sebi pojavila potreba po izdajanju društvenih glasil in listov.

SLOVENSKI PERIODIČNI TISK V ARGENTINI

Delavsko kulturno društvo Ljudski oder so slovenski izseljen- ci v Argentini ustanovili avgusta 1929 v buenos aireški mestni četrti La Paternal, kjer je takrat živela največja slovenska koloni- ja v tej južnoameriški državi. S tem se je hotela nadaljevati tra- dicija istoimenskega delavskega društva, ki so ga ustanovili vidni predstavniki Jugoslovanske socialdemokratske stranke v Trstu leta 1905. Tržaški Ljudski oder je po italijanski zasedbi Julijske krajine prišel pod vpliv radikalnega krila slovenskih socialistov, včlanjenih v italijanski socialistični stranki PSI, po letu 1921 pa pod vpliv slovenskih komunistov, organiziranih v novonastali KP Italije. Tudi vodstvo Delavskega kulturnega društva Ljudski oder v Buenos Airesu je bilo v rokah slovenske komunistične skupine, ki je bila povezana z jugoslovansko sekcijo KP Argentine.¹¹ Ta politična usmeritev voditeljev je prihajala močno do izraza v dru- štvenih glasilih, kot so bili *Delavski list*, ki je izhajal občasno od 1928 do poletja 1930, *Borba*, ki je izhajala v letih 1931-34, in *Delavski glas*, ki je izhajal v letih 1932-34.¹² Ideološka opredelje- nost je bila manj poudarjena v kulturni reviji *Njiva*, ki jo je Ljudski oder izdajal od junija 1937 do septembra 1943, ko so jo po vojaškem udaru junija 1943 prepovedali.¹³

Skoraj dve leti pred izidom *Delavskega lista* je inž. Ciril Jekovec začel izdajati časopis *Gospodarstvo*, ki je izhajal od junija 1926 do decembra 1930. Članki so bili pisani v srbohrvaščini, kastilščini in slovenščini. Od junija do oktobra 1926 je imel list

češko prilogo.¹⁴ Ščasoma je slovenski del lista, ki ga je urejal Rudolf Leban, postajal vedno bolj obsežen in od junija do avgusta 1927 so izšle tri samostojne slovenske izdaje *Gospodarstva*. Načrt za samostojen slovenski list pa ni zaživel, ker je bilo po vsej verjetnosti premalo naročnikov.¹⁵ Vsekakor je potem *Gospodarstvo* izhajalo s slovenskim oddelkom, ki ga je urejal Leban. List je obravnaval predvsem gospodarske teme in želel pomagati novim priseljencem pri iskanju zaposlitve. Zagovarjal je zamisel, naj se priseljeni Slovenci in Jugoslovani ne ustavljajo v prepolnem Buenos Airesu, ampak naj organizirano iščejo priložnosti za delo v notranjosti države, na primer z ustanavljanjem kmečkih kolonij. Pri tem pa ni imel večjega uspeha, ker je baje prišlo do nespornih razprav in celo zlorab, ko se je neka skupina slovenskih izseljencev odpravila v takšno kolonijo v argentinski provinci Mendoza.¹⁶

Leta 1928 je aktivno posegel v življenje slovenskih in hrvaških priseljencev v Argentini duhovnik in prosvetni organizator Anton Mrkun. V Buenos Airesu je ostal nekaj več kot pol leta in skušal navezati stike z ruskimi, češkimi, poljskimi in hrvaškimi društvi, da bi se ustanovila nekakšna federacija slovanskih društev v Južni Ameriki za pospeševanje slovanskega kulturnega življenja in medсловanske vzajemnosti. Za hrvaške izseljence je začel izdajati list *Glas iseljenika*, za Slovence pa mesečnik *Izseljenec*.¹⁷ *Izseljenec* je bil sprotno urejevan list. Ob člankih z versko vsebino je bilo veliko prostora namenjenega izseljenskim vprašanjem, poročilom o delovanju društev in novicam iz domovine. List je izšel le dvakrat, in sicer 1. marca in 1. aprila 1928. Urednik ni mogel najti tiskarne s slovenskimi črkami s strešicami, kar mu je povzročalo precejšnjo zadrego.¹⁸ Sicer pa so imeli podobne težave tudi v prvih številkah Jekovčevega *Gospodarstva*.

Slovenski tednik spada skupaj z *Novim listom* in *Slovenskim listom* med najvažnejše časopise slovenske predvojne emigracije v Argentini. Izhajal je v Buenos Airesu nepretrgoma od 6. aprila 1929 do 26. decembra 1936. Njegov urednik je bil najprej Peter Čebokli, nato so se pri vodstvu lista zvrstili Srečko Ferfolja, Silvo Kavčič in nazadnje Jan Kacin. *Slovenski tednik* je bil povezan s Slovenskim prosvetnim društvom I, ki je bilo ustanovljeno 15. junija 1929 v buenosaireškem okraju La Paternal. Leta 1932 je tudi uradno postal glasilo tega društva.¹⁹ O njegovi politični usmeritvi se je Srečko Ferfolja decembra 1933 takole izrazil: "...Odobravamo oni državni red, ki daje večjim sposobnostim in večjim dolžnostim večje pravice... Delavec ne sme biti odvisen od

proste volje kapitala. V prijateljskem sodelovanju naj bi delavec in delodajalec delala v skupen uspeh... V verskih ozirih smo bili vedno tolerantni in onim, ki nam očitajo, da smo postali popolni klerikalci, povemo, da se bomo vedno in odločno borili proti izrabljanju vere in verskih čutov v kakršnekoli neverske svrhe... Čeprav se naše politično prepričanje v marsičem ne strinja s političnim režimom v Jugoslaviji, posebno pa še ne z delovanjem naših tukajšnjih državnih zastopnikov, ni imelo naše delovanje nobene destruktivne naloge rušenja obstoječe državne formacije, kot delajo nekateri tukajšnji Hrvati... Nikdar nismo in ne bomo povdarjali razlik, ki včasih obstajajo - največkrat pa so umetno napravljene - in ustvarjali prepadov med srbstvom, hrvatstvom in slovenstvom v škodo jugoslovanske misli. Povdarjamo in povdarjali bomo predvsem ono, kar nas spaja in na ta način pospeševali čim tesnejšo asimilacijo..."²⁰

Iz navedenega citata je prav dobro razbrati, da je na začetku tridesetih let prišlo do ostrih nesoglasij med sodelavci *Slovenskega tednika* in vodstvom jugoslovanskega poslaništva v Buenos Airesu. Do teh sporov je prišlo zaradi odstopanja časopisa od brezpogojne podpore tedanji jugoslovanski politiki kakor tudi zaradi osebnih nasprotovanj.²¹ Dejstvo je, da se je s pomočjo poslanika, Slovenca Ivana Šveгла pojavil marca 1932 tednik *Slovenski dom*, ki ga je urejal Silvo Kavčič. List je bil jugoslovansko unitaristično usmerjen. V uvodniku prve številke so med drugim napisali, da se novi časopis ne misli spuščati v polemiko z nobenim drugim listom, pač pa bodo v njem odločno *"delali in pisali v jugoslovanskem duhu. V duhu kraljevega manifesta z dne 6. januarja bo vpeljano vse naše delovanje in veseli bomo, če nam bo mogoče kaj pripomoči do ustanovitve velike jugoslovanske ideje, ki si jo je postavil kot končni cilj naš modri in inteligentni vladar, kralj Aleksandar I, . . ."*²²

Slovenski dom je izšel samo trikrat, verjetno zaradi nejasnega finančnega položaja in morda tudi zato, ker ni našel dovolj naročnikov.²³ Urednik Silvo Kavčič in še nekateri njegovi sodelavci so začeli dopisovati v tednik *Jugoslavija*, ki je tedaj izhajal v srbohrvaškem jeziku v Buenos Airesu. Pri tem glasilu so nato nekaj časa skrbeli za njegov slovenski oddelek.²⁴

Nekako sočasno s spori z jugoslovanskim poslaništvom in ob spremembah pri politični usmerjenosti Slovenskega tednika je skupina članov Slovenskega prosvetnega društva I izstopila in ustanovila Sokolsko društvo La Paternal, ki se je leta 1934 pre-

imenovalo v Izseljensko društvo Tabor.²⁵ Člani Sokola so objavljali svoje prispevke v *Slovenskem domu* in nato v tedniku *Novi list*, ki je pod uredništvom dr. Viktorja Kjudra začel izhajati 23. septembra 1933. Novi časopis je izdajal poseben konzorcij, katerega predsednik je bil znani arhitekt Viktor Sulčič. V pisanju lista se je odražal precejšen jugoslovanski patriotizem. Tako je *Novi list* na primer opravičeval diktaturo kralja Aleksandra kot nekakšno nujno zlo, ki je naredilo konec neredu ter "neustvarjalnosti parlamenta in strank" v zadnjih letih Kraljevine SHS.²⁶ Časopis je bil dobro urejevan, poznala se mu je večja roka dr. Viktorja Kjudra, časnikarja in tudi urednika pri tržaškem dnevniku *Edinost*.²⁷

Novi list je izhajal do 26. decembra 1936. Januarja 1937 se je s *Slovenskim tednikom* združil v *Slovenski list*, ki je postal skupno glasilo Slovenskega prosvetnega društva I in Izseljenskega društva Tabor. Obe organizaciji sta se naslednjega leta združili v skupno društvo Slovenski dom. Za to pomirjenje duhov je imel precej zaslug novi poslanik Kraljevine Jugoslavije dr. Izidor Cankar, ki je došel v Buenos Aires proti koncu leta 1936. V svoji službi si je dr. Cankar veliko prizadeval za splošni kulturni in narodni dvig Slovencev in drugih priseljencev iz Jugoslavije.²⁸

Tednik *Slovenski list* je izhajal v Buenos Airesu od 7. januarja 1937 do 10. septembra 1946. Njegovi uredniki so bili dr. Viktor Kjuder (do konca 1937), Jan Kacin (od 1937/38 do avgusta 1940) in nato zopet dr. Viktor Kjuder s pomočjo Josipa Švaglja (od avgusta 1940 do septembra 1946).²⁹ List je pozorno spremljal tedanje dramatično svetovno dogajanje, še posebno pa razvoj dogodkov v Jugoslaviji in Italiji. Seveda je bila tudi argentinska stvarnost deležna velike pozornosti. Posebna rubrika je bila namenjena vestem iz slovenskih organizacij v Argentini in raznim dopisom. Rubrika Dekliška greda je bila namenjena ženam in dekletom, otroci pa so imeli svoj kotiček na zadnjih straneh. Tam so bili tudi oglasi slovenskih podjetij, trgovin in gostiln. Na zadnji strani so bile še drobne vesti in cerkveni koledar.

Na podoben način so bili urejevani tudi *Novi list*, *Slovenski tednik* in *Slovenski dom*. Vse te časopise je seveda združevala ostra kritika italijanskega fašističnega režima, ki je Slovincem na Primorskem in Notranjskem prizadejal toliko gorja. Ločevali so se pri presojanju svetovnih dogodkov in pri obravnavanju jugoslovanske stvarnosti. Glede odnosa do Jugoslavije in dogajanja v svetu je *Slovenski list* v uvodniku prve številke zagovarjal nače-

lo, "da je Jugoslavija domovina vseh Srbov, Hrvatov in Slovencev" in da se mora posvetiti posebna skrb zatiranim rojakom izven njenih meja. *Slovenski list* "ne bo aktivno posegal v nobene strankarske boje niti v domovini niti v Argentini, stal pa bo, v skladu s politično tradicijo našega naroda, vselej na načelu demokracije in odklanjal bo sleherno ekstremistično propagando."³⁰ Programska izvajanja uvodničarja so torej nekak manifest zmernega jugoslovanskega patriotizma in liberalnodemokratskega pogleda na svet. Nekaj let pozneje je sicer urednik Jan Kacin usmeril list bolj na levo, vendar se je po njegovem odstopu leta 1940 obnovilo prejšnje stanje.

Med doslej navedenimi slovenskimi periodičnimi publikacijami zaseda posebno mesto polmesečnik *Racinovo olje*, ki je le dvakrat izšel v Buenos Airesu, in sicer 10. avgusta in 7. septembra 1930. Urednik prve številke Mirko Babuder in Ubald Vrabec, urednik druge številke, katere naslov se je glasil *Čuk na pal'ci*, sta skušala oblikovati prvi slovenski humoristični list v Argentini.³¹ Po Srečku Ferfolji, enem od urednikov *Slovenskega tednika*, ki je avgusta 1934 v *Slovincu* objavil pregled slovenskega tiska v Argentini, je *Racinovo olje* oziroma *Čuk na pal'ci* bil "bolj komunističen, zaradi česar se ni uveljavil in kmalu izginil."³²

REVIJE IN KOLEDARJI

Med slovenskimi povojnimi emigranti v Argentini je bolj ali manj redno izhajalo nekaj zanimivih revij in koledarjev. Najstarejša med revijami je bil mesečnik *Slovanski svet*, ki je izhajal od junija 1932 do julija 1933. Izšli pa sta dve številki s podnaslovom Prva jugoslovanska mesečna ilustrirana revija v Južni Ameriki oziroma Prva in edina slovenska ilustrirana revija za Južno Ameriko.³³ Prvo številko, ki je bila bogato ilustrirana, je domiselno uredil Srečko Ferfolja, drugo, nekoliko skromnejšo, pa je uredil Raúl M. Valentič. Ferfolja je v svojem pregledu slovenskega tiska v Argentini, objavljenem v *Slovincu* leta 1934, nekoliko prizadeto napisal, da je imel z izdajanjem *Slovenskega sveta* velike težave (ni pa pojasnil, katerih) in da je zato sklenil revijo ukiniti.³⁴

Z revijo *Duhovno življenje* je slovenska predvojna publicistika v Argentini dosegla enega svojih vrhov. *Duhovno življenje* je začelo izhajati 13. maja 1933 kot verska rubrika *Slovenskega tednika*

z naslovom *Moje versko življenje*. Od julija istega leta je list izhajal z naslovom *Naše duhovno življenje* kot samostojna priloga *Slovenskega tednika*. Naslednje leto se je *Naše duhovno življenje* osamosvojilo in se 28. avgusta 1934 preimenovalo v *Duhovno življenje*.³⁵ *Duhovno življenje* izhaja še danes in je edina slovenska publikacija v Argentini, ki brez presledkov izhaja izpred 2. svetovne vojne. Od začetka do 1936 jo je urejal izseljenski duhovnik Jožef Kastelic, v letih 1936-38 pa sta se v uredništvu menjavala Kastelic in novi izseljenski duhovnik Janez Hladnik. Po letu 1938 je uredništvo obdržal Hladnik in revijo vodil do 1948 in deloma 1949, ko so uredništvo prevzeli nekateri duhovniki, ki so prišli v Argentino po 2. svetovni vojni. *Duhovno življenje* je bila (in je še) versko-družinska revija, ki je objavljala tudi zapise o aktualnih vprašanjih in dovolj kvalitetne literarne prispevke, zlasti črtice, novele, potopise in pesmi. Nekaj številke revije je uredništvo posvetilo posameznim temam ali dogodkom. Tako je maja 1937 izšla posebna slovensko-srbohrvaška številka *Duhovnega življenja*, ki je bila posvečena jugoslovanskim priselencem v argentinski provinci Santa Fe. Istega leta je namesto julijske številke izšla publikacija *Slovenska krajina*, posvečena slovenskim izseljencem iz Prekmurja, ki so večinoma živeli v buenosaireškem predmestju Avellaneda. Brošura *Slovenska krajina* je izšla kot samostojna priloga *Slovenskega lista* 26. junija 1937.

O reviji *Njiva*, ki jo je izdajalo Delavsko kulturno društvo Ljudski oder od 1937 do 1943, je bilo že govora. Podčrtati pa velja, da je ta publikacija dosegla precej visoko raven, čeprav so jo urejali ljudje brez visokošolske izobrazbe.³⁶

Od maja 1938 do septembra 1943 je občasno izhajala revija *Naš dom*. (Po vojni je izšla še aprila 1951 in maja 1957.) Bila je glasnik Gospodarskega podpornega društva Slovencev v buenosaireškem okraju Villa Devoto in jo je urejal Viktor Černic.³⁷ Ukvarjala se je v glavnem z izseljensko problematiko in objavljala poročila iz društvenega življenja. Njeni sodelavci so si prizadevali za zedinjenje vseh slovenskih organizacij v Argentini.³⁸

Slovenski predvojni izseljenci v Argentini so izdali tri koledarje in en zbornik. Leta 1937 je izšel *Slovenski izseljenski koledar za Južno Ameriko 1938*, ki ga je uredil Andrej Škrbec s sodelovanjem Jana Kacina. Bil je prva tovrstna publikacija v Argentini in je med drugim vseboval nekaj zanimivih prispevkov, ki so podrobno prikazovali življenje slovenskih izseljencev v Argentini in drugod po Južni Ameriki.³⁹ Leta 1940 je Škrbec uredil *Letopis*

južnoameriških Slovencev za leto 1941. Koledar je obsegal skoraj 200 strani in je vseboval poročila o delovanju vseh tedanjih društev v Argentini in v drugih južnoameriških državah. Precej je bilo tudi poljudnoznanstvenih in literarnih sestavkov.⁴⁰ Decembra 1943 sta Delavsko kulturno društvo Ljudski oder in Slovensko podporno društvo Ivan Cankar izdali koledar *Spominu Ivana Cankarja ob 25-letnici smrti 1918-1943*. Urednika Albert Drašček in Franc Birsa sta priobčila več sestavkov o življenju slovenskih društev v Argentini s posebnim ozirom na tista, ki so bila sorodna Ljudskemu odru. V koledarju je seveda čutiti odmev vojnih dogodkov.⁴¹ Leta 1945 je izšel zbornik z naslovom *Simon Gregorčič. Slovenski izseljenci ob stoletnici rojstva 1844-1944*. Urednik Jan Kacin je objavil Gregorčičeve zbrane pesmi in poročilo o mogočni proslavi ob stoletnici pesnikovega rojstva, ki je bila v Buenos Airesu 15. oktobra 1944. Pri prireditvi, ki je izzvenela v navdušeno podporo združeni Sloveniji, rešitvi primorskega ljudstva in prihodu "velike in močne Jugoslavije", so sodelovala vsa slovenska društva v Argentini.⁴²

LITERARNI USTVARJALCI

Obsežna leposlovna dela v slovenščini so bila med slovenskimi izseljenci v Argentini v obdobju do 2. svetovne vojne redka. Ena takih izjem je bila avtobiografska povest Guida Jožefa Juga *Izseljenec*, ki je izšla v Buenos Airesu leta 1931.⁴³ Jug je objavil še nekaj krajših pripovednih del, na primer leta 1932 v reviji *Slovanski svet*, leta 1934 v tedniku *Novi list* (črtica Na beli cesti) in leta 1935 v reviji *Duhovno življenje* (črtice in novele Moje srečanje z levom, Poker, Dvajset milijonov, Eksperiment profesorja W.).⁴⁴

Z leposlovjem, vendar pretežno v kastilskem jeziku, se je ukvarjal tudi arhitekt Viktor Sulčič. Njegova dela pa so izšla po vojni. Tako je Sulčič izdal leta 1965 pesniško zbirko *Luces y sombras*, v katero je vključil tudi tri slovenske pesmi. Leta 1968 je izšla zbirka povesti *La olla*, leta 1970 pa knjiga *Juan Benigar, el sabio que murió sentado*.⁴⁵ V njej je Sulčič predstavil življenje in delo tega edinstvenega znanstvenika slovenskega rodu, ki je od prihoda v Argentino še pred 1. svetovno vojno pa do smrti živel med Indijanci v Patagoniji in neutrudno pisal etnološke, jezikoslovne, filozofske in sociološke razprave.⁴⁶

Velika večina piscev slovenske predvojne emigracije se je ukvarjala s publicistiko. V njej so se uveljavili Ciril Jekovec, France Krašovec, Rudolf Leban, Peter Čebokli, Srečko Ferfolja, Andrej Škrbec, Viktor Kjuder, Anton Podlogar, Jan Kacin, Viktor Černic, Franc Štoka, Albert in Jože Drašček, Franc Birsas, Slavko Škof in tudi izseljenska duhovnika Jožef Kastelic in Janez Hladnik pa še kdo. Marsikateri njihov zapis ima trajnejšo vrednost. Tako je Rudolf Leban objavljal *Kratko slovnico kasteljanskega jezika* kot podlistek v *Gospodarstvu* od februarja do julija 1927. Slovnica je potem izšla proti koncu istega leta z naslovom *Učna knjiga španskega (kasteljanskega) jezika* in je bila prva slovenska knjiga, ki so jo natisnili v Argentini.⁴⁷

France Krašovec se je, kot že rečeno, priselil v Argentino pred 1. svetovno vojno. Zaradi svoje službe je večkrat prepotoval vso državo in bil eden njenih najboljših poznavalcev med slovenskimi priseljenci. Kot pozoren opazovalec in spreten pisec je znal plastično prikazovati tamkajšnje razmere. Svoje prispevke je objavljal v *Duhovnem življenju*, *Novem listu* in *Slovenskem tedniku*. V njegovih člankih je veliko dragocenih podatkov za proučevanje zgodovine slovenskega in jugoslovanskega izseljenstva v Argentini in Južni Ameriki.⁴⁸

Argentino je večkrat prepotoval tudi izseljenski duhovnik Janez Hladnik s ciljem, da bi spoznal čim več rojakov. Na podlagi teh svojih izkušenj je pisal potopise, ki so več let izhajali v *Duhovnem življenju* z naslovom *Po Argentini sem ter tja*. Podobne opise je objavljal tudi v *Slovenskem listu*, po vojni pa v *Koledarjih Svobodne Slovenije*. Tudi njegovi potopisi so bogat vir za spoznavanje zgodovine slovenskega izseljenstva v Argentini.⁴⁹

Nekateri izmed navedenih publicistov so se poskušali tudi z leposlovjem. Jan Kacin je na primer objavil več pesmi v *Slovenskem tedniku*, v *Slovenskem izseljenskem koledarju za Južno Ameriko 1937* in v koledarju *Spominu Ivana Cankarja ob 25-letnici smrti 1918-1943*. Napisal je tudi dve odrski deli, in sicer *Planinska roža* in *Naši sinovi*.⁵⁰ Anton Podlogar pa je pisal krajše literarne sestavke, predvsem črtice (*Kum*, *Življenje*, *Prvi večer na morju*, *Po tej poti ne*) in jih objavljal v *Duhovnem življenju* ter drugod.⁵¹

Omeniti je treba še prevajalsko delo. Vanda Čehovin je s sodelovanjem sestre Darinke prevedla v kastilščino Finžgarjev roman *Pod svobodnim soncem*, ki je zhajal kot podlistek v *Du-*

hovnem življenju dobrih pet let, in sicer od februarja 1942 do novembra 1947. Čehovinova je potem v kastilščino prevajala še Franceta Prešerna, Simona Gregorčiča in Antona Aškerca.⁵²

ZAKLJUČEK

Slovenskega izseljenskega tiska, ki se je razvil v Argentini v obdobju pred 2. svetovno vojno, ne moremo primerjati ne po kvantiteti in tudi ne po kvaliteti z istodobnim slovenskim izseljenskim tiskom v ZDA, ki je ravno v tistih letih dosegel svoj višek. To si lahko razložimo z dejstvom, da je v Argentini živelo veliko manj slovenskih priseljencev kot v ZDA. Tudi njihova organiziranost je bila ohlapnejša in šibkejša, saj se je množično priseljevanje Slovencev v to južnoameriško državo začelo tri desetletja pozneje kot v Severno Ameriko. Vsekakor pa velja poudariti, da se je med predvojno slovensko emigracijo v Argentini v slabih dveh desetletjih pojavilo vsaj petnajst različnih periodičnih publikacij. Prav gotovo je bil marsikateri list muha enodnevnica, toda po drugi strani so nekateri časopisi dosegli zavidljivo raven. To zlasti velja za tednike *Novi list*, *Slovenski list* in *Slovenski tednik* kakor tudi za reviji *Duhovno življenje* in *Njiva*. Ves ta tisk je poleg tega neprecenljiv vir informacij o gospodarskem, kulturnem in političnem življenju slovenske predvojne emigracije v Argentini.

OPOMBE

Kratice: ES - Enciklopedija Slovenije, GMD - Goriška Mohorjeva družba, PSBL - Primorski slovenski biografski leksikon, SBL - Slovenski biografski leksikon, SIK - Slovenski koledar, SIM - Slovenska izseljenska matica.

- 1 Med jezuiti iz slovenskih dežel, ki so v drugi polovici 17. stoletja in v 18. stoletju delovali v tedanjem španskem kolonialnem imperiju v Ameriki, so bili: Ivan Marija Ratkaj (Ratkay), Marko Anton Kapus in Ferdinand Konšak (Konsag) v današnji severni Mehiki in v Kaliforniji, Anton Majzel (Meisl) in Frančišek Ksaverij Drenik v današnji Kolumbiji in Venezueli (glej: Zmago Šmitek, Klic daljnih svetov, Založba Borec, Ljubljana 1986, str. 119-124), Pavel Maroni v Ekvadorju (glej: ES 4, Ljubljana 1990, str. 223), Nikolaj Sušič (Schusiz) v Peruju, Adam Hrovat (Krabath), Volbenk Inocenc Erber (Erberg), Ignac Cirheimb (Cirheim) in Jožef Brigniel pa v indijanskih redukcijah v severovzhodni Argentini, Paragvaju, južni Braziliji in Urugvaju (glej: Zmago Šmitek,

- n.d., str. 122-124 in še ES 3, Ljubljana 1989, str. 55 ter ES 4, Ljubljana 1990, str. 223).
- 2 Janez Hladnik, Slovinci v Argentini nekdanj in danes (v: Koledar Svobodne Slovenije 1949, Buenos Aires, str. 60); Peter Rant, La inmigración eslovena en la República Argentina (tesis doctoral en la Facultad de Ciencias económicas de la Universidad de Buenos Aires), 1959, str. 14-16 (tipkopis); Veronika Kremžar-Rožančeva, Naseljevanje Slovencev v Argentini. Obdobje 1878-1900, Svobodna Slovenija, 11.1.1990, št. 2 - 1.2.1990, št. 5.
 - 3 Veronika Kremžar-Rožančeva, Zapiski k naselitvi Slovencev v Argentini. Prvi naseljenci v Formosi in Cerrito (v: Meddobje XXV-1990, št. 3-4, Buenos Aires, str. 259-271).
 - 4 Irene Mislej, Odssek Slovenija v Buenos Airesu, SIK 1990, Ljubljana, str. 143-145.
 - 5 Ljubomir Antić, Naše iseljeništvu u Južnoj Americi i stvaranje jugoslavenske države 1918, Školska knjiga, Zagreb 1987, pass.
 - 6 Irene Mislej, n.d., str. 145.
 - 7 Slava Lipoglavšek-Rakovec, Slovenski izseljenci. Geografski pregled predvojne stanja (v: Geografski vestnik, Časopis za geografijo in sorodne vede XXII, Ljubljana 1950, str. 34-35).
 - 8 Jožef Kastelic, Slovenski izseljenci in Argentina, Slovenec, 5.1.1936, št. 4, str. 16; Alojzij Kuhar, Naše izseljensko vprašanje (v: Spominski zbornik Slovenije, Ljubljana 1939, str. 529).
 - 9 Jožef Kastelic, n.d., str. 15-16.
 - 10 Izseljenski vestnik, marec 1934, št. 2, str. 8; Irene Mislej, Kronologija Slovencev v Argentini, SIK 1983, Ljubljana, str. 146. (Od tod citirano: Irene Mislej, Kronologija.)
 - 11 Rado Genorio, Slovinci v delavskem gibanju Argentine v obdobju med obema vojnama (v: Migracijske teme, št. 1-2, Zagreb 1988, str. 188-189).
 - 12 Jože Bajec, Slovensko izseljensko časopisje 1891-1945, SIM, Ljubljana 1980, str. 80-81, 91, 93. Glej še: Izseljenski vestnik, marec 1934, št. 2, str. 8 in Slovenski tednik, 17.12.1932, št. 189.
 - 13 Jože Bajec, n.d., str. 107-108; Irene Mislej, Kronologija, n.d., str. 146-147.
 - 14 Jože Bajec, n.d., str. 77-78.
 - 15 Gospodarstvo, 20.9.1927, št. 25.
 - 16 Slovenski tednik, 17.8.1929, št. 20. Glej še: Srečko Ferfolja, Slovenski časopisi med Slovinci v Argentini, Slovenec, 4.8.1934, št. 175, str. 3. (Od tod citirano: Srečko Ferfolja, Slovenski časopisi.)
 - 17 Jože Bajec, n.d., str. 81. Glej še: SBL II, 5. zvezek, Ljubljana 1933, str. 160.
 - 18 Srečko Ferfolja, Slovenski časopisi, n.d., str. 3.
 - 19 Jože Bajec, n.d., str. 85-86. Glej še: Srečko Ferfolja, Slovenski časopisi, n.d., str. 3 in Irene Mislej, Kronologija, n.d., str. 146.
 - 20 Srečko Ferfolja, Naše versko in politično prepričanje, Slovenski tednik, 23.12.1933, št. 234, str. 16.
 - 21 Anton Podlogar, Spomini na slovensko naselbino (tipkopis), str. 6, Arhiv SIM, Ljubljana. Glej še: Izseljenski vestnik, november 1933, št. 5, str. 7-8.
 - 22 Ob rojstvu Slovenskega doma, Slovenski dom, 10.3.1932, št. 1.

- 23 Glej npr.: Srečko Ferfolja, Slovenski časopis, n.d., str. 3 in še Dvoje zelo žalostnih sporočil, Izseljenski vestnik, maj 1934, št. 3, str. 3. Tonko Miliž, tajnik poslanika Šveгла in soustanovitelj lista Slovenski dom, je bil vpleten v dvomljive posle. Leta 1934 je bil kot podravnatelj bančnega zavoda Banco Comercial del Plata, ki je šel v stečaj, obsojen zaradi malverzacij na zaporno kazen.
- 24 Srečko Ferfolja, Slovenski časopisi, n.d., str. 3. Glej še: Slovenski tednik, 20.10.1932, št. 182 in 10.12.1932, št. 188.
- 25 Irene Mislej, Kronologija, n.d., str. 146.
- 26 Glej npr.: Novi list, 23.9.1933, št. 1, 2.12.1933, št. 11 in 13.10. 1943, št. 53 (članek Smrt kralja Aleksandra).
- 27 Srečko Ferfolja, Slovenski časopisi, n.d., str. 3. Glej še: Anton Podlogar, n.d., str. 8.
- 28 Janez Hladnik, Od Triglava do Andov, GMD, Gorica 1987, str. 166-167; Anton Podlogar, n.d., str. 13-14.
- 29 Jože Bajec, n.d., str. 108.
- 30 Naši javnosti, Slovenski list, 9.1.1937, št. 1.
- 31 Jože Bajec, n.d., str. 89.
- 32 Srečko Ferfolja, Slovenski časopisi, n.d., str. 3.
- 33 Jože Bajec, n.d., str. 96.
- 34 Srečko Ferfolja, Slovenski časopisi, n.d., str. 3.
- 35 Glej: Slovenski tednik, 13.5.1933, št. 206 - 8.7.1933, št. 214 in še Janez Hladnik, 15 let dela med izseljenci, Duhovno življenje, oktober 1948, št. 249, str.145-147.
- 36 Irene Mislej, Kronologija, n.d., str. 146.
- 37 Jože Bajec, n.d., str. 109-110.
- 38 Viktor Černic, Smo sposobno za združitev?, Naš dom, maj 1940, št. 4, str. 4-5.
- 39 Glej npr.: Ciril Kren, Kulturno življenje Slovencev v Argentini, SIK 1954, Ljubljana, str. 217.
- 40 Glej: Naš dom, marec 1941, št. 5, str. 6 in PSBL III, 15. snopič, Gorica 1989, str. 556-557.
- 41 Spominu Ivana Cankarja. Ob 25-letnici smrti 1918-1943, Buenos Aires, december 1943, pass.
- 42 Simon Gregorčič. Slovenski izseljenci ob stoletnici rojstva 1844-1944, Buenos Aires 1945, str. 233 in pass. Glej še: Ciril Kren, n.d., str. 217.
- 43 PSBL I, 7. snopič, Gorica 1981, str. 596. Glej še: Ciril Kren, n.d., str. 217-218.
- 44 Glej: Slovanski svet, junij 1932, št. 1; Novi list, 17.3. 1934, št. 25 - 24.3.1943, št. 26 in Duhovno življenje 1935, št. 90, 91, 98, 99, 100.
- 45 Glej npr.: PSBL III, 15. snopič, Gorica 1989, str. 481-483.
- 46 Glej npr.: Irene Mislej, Janez Benigar. Izbrano gradivo, Znanstveni inštitut Filozofske fakultete, Ljubljana 1988, in tam navedeno literaturo.
- 47 Gospodarstvo, 20.9.1927, št. 25 in 30.9.1927, št. 26.
- 48 Irene Mislej, Slovenski kronist argentinske družbe, SIK 1989, Ljubljana, str. 131-132.
- 49 Glej npr.: PSBL I, 7. snopič, Gorica 1981, str. 535-536.
- 50 Franc Kurinčič, Ivanu Kacnu v spomin, SIK 1961, Ljubljana, str. 230-235; PSBL II, 8. snopič, Gorica 1982, str. 4-5.
- 51 Glej npr.: Duhovno življenje 1935, št. 89, 96, 98, 102.
- 52 Glej npr.: ES 4, Ljubljana 1990, str. 232.

ABSTRACT

**SLOVENE ETHNIC PRESS IN ARGENTINA UNTIL
THE SECOND WORLD WAR***A l e š B r e c e l j*

Argentina was one of the central South American countries where the publishing of Slovene periodicals, newspapers and books was developed. Slovenes began to settle down in this country approximately in 1878, however, most of them emigrated there in 1920s and 1930s. The majority arrived from the Slovene ethnic territories that were given to Italy after the First World War. As a result, the ethnic and social equilibrium maintained for hundreds of years was destroyed and the Slovene Littoral with Istria, which the Italians called as the Julian Province, was seized by a severe economic crisis. From 1922 on, Mussolini's fascist regime worsened the situation in this territory by advocating accelerated assimilation of the Slovene population. The fascist authorities used no middle terms and systematically began to destroy all Slovene political, economic and cultural organizations. The oppressed and impoverished Slovenes were compelled to emigrate. After the First World War immigration restrictions imposed by U. S. authorities forced many Slovenes from the Julian Province (and the rest of the Slovene territory) to emigrate to South America - Argentina in particular.

At the beginning of the 1930s there were already over 20.000 Slovenes in Argentina. Apart from the problems they ran into in this new and at times hostile environment, the Slovenes rather quickly began to found their organizations which included choirs and various associations. Once these organizations were founded the need of publishing journals and reviews arose. The newspapers and the associations' activities were essentially controlled by the different groups. The strongest one was formed by left-wing emigrants, which united themselves and in 1925 founded the worker organization "Ljudski oder". A second group was formed by the Liberals whose central organization was the "Slovensko prosvetno društvo I" (Slovene cultural society I) founded in 1929. A third group was formed by the Sokols which could be defined as Yugoslav nationalists.

The communists exerted strong influence on the leftist group. Their presence was emphasized by the newspapers published by the worker organization "Ljudski oder". The leftist newspapers were the Delavski list which was issued from 1928 to 1930, Borba which was issued from 1931 to 1934 and Delavski glas which was issued from 1932 to 1934. The "Ljudski oder" also published a monthly cultural review called Njiva during the years 1937 - 1934.

The oldest Slovene newspaper in Argentina was Gospodarstvo. It was first issued in June 1926 and continued to be issued until December 1930. Its editor, Ciril Jekovec, was a member of the Sokol society, nevertheless the paper was not political. Articles were published in Serbo-Croatian, Spanish and Slovene. For a few months in 1927 a supplement was issued in Czech. The editor of the Slovene part was Rudolf Leban.

At the beginning of the 1930s opposition between the Sokols and the moderate Liberals grew more intense. The Sokols finally separated from the "Slovensko prosvetno društvo I" and founded their own independent association. Some of them published a paper, Slovenski dom, in March 1932 but it was issued for only a month. In 1933 a group of more moderate Yugoslav patriots began to publish a weekly called Novi list. This weekly was edited by Dr. Viktor Kjuder, the former editor of the Slovene daily Edinost of Trst, which the fascist authorities in Italy suppressed in 1928. The weekly Novi list was edited well and continued to be published till December 1936.

The liberal group along with its central organization, "Slovensko prosvetno društvo I", began to publish the Slovenski tednik from April 1929 to December 1936. Its editors were Peter Čebokli, Srečko Ferfolja and at last Jan Kacin. The Slovenski tednik began to look at what was going on in Yugoslavia with criticism after the reinstatement of King Alexander I. Karadjević's dictatorship. This was one of the major reasons of the conflicts among the far too fervent Yugoslav patriots belonging to the Sokols.

In the mid-thirties the authoritarian regime in Yugoslavia slightly gave way to more democratic principles. This fact somewhat soothed the tension in the homeland and in Yugoslav emigrant circles. The tension between the Sokols and the moderate Liberals in the Slovene immigration community in Argentina also seemed to calm down. On behalf of the Yugoslav ambassador

Dr. Izidor Cankar's intervention, two groups began to collaborate at the end of 1936 and later on in 1938 joined to form the society "Slovenski dom". The leftist group insisted upon its position regardless of what had been going on previously and continued its own way.

In 1937 the Slovenski tednik and Novi list joined to form the weekly Slovenski list which soon became the organ of the society "Slovenski dom". Slovenski list was issued from January 1937 to September 1946. Its editors were Viktor Kjuder, Jan Kacin and then Viktor Kjuder again in collaboration with Josip Švagelj. This paper was orientated towards liberal and democratic ideas, whereas while Jan Kacin had been its editor, it was inclined towards the Left. After Kacin's resignation in 1940, the paper reassumed its initial political positions. Religious publications were also issued among the Slovene immigrants in Argentina. The first of these was Izseljenec which was issued by a priest, Anton Mrkun, in 1928. However, his efforts were made in vain.

The emigrant priest, Jožef Kastelic, ran into better luck when he began to publish a religious and family review, Duhovno življenje, in 1933. At first, Duhovno življenje was issued as a supplement of the Slovenski tednik but soon became independent and was acknowledged by a large number of readers. In 1938 the emigrant priest, Janez Hladnik, became editor of Duhovno življenje which published articles based on religious arguments as well as articles dealing with matters of actuality and qualitative literary contributions. This review is still regularly published and it is the only Slovene publication in Argentina that has been published uninterruptedly since before the Second World War.

During the period before the Second World War journalism was majorly developed among the Slovene immigrants in Argentina. Some journalists such as Jan Kacin, France Krašovec and the priest Janez Hladnik were capable of writing articles with a certain literary value as well. The only original Slovene book published in this period in Argentina was written by Guido Joseph Jug. He titled this book Izseljenec in which he describes the fate of a Slovene emigrant forced to abandon his homeland because of the ruling dictatorial regime and leave for an unfriendly foreign country.

Slovene immigration publications issued in Argentina during the period before the Second World War remain behind in quan-

tity and quality in comparison with what was contemporarily published in the USA. nevertheless, they represent an inestimable source of information regarding the economic, cultural and political aspects of life of the earlier Slovene immigration in Argentina.